

A U R A

TIDSKRIFT FÖR AKADEMISKA STUDIER AV NYRELIGIOSITET

De exklusiva bröderna: Ett kristet samfund i dagens Sverige

Peter Åkerbäck

Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet, Vol. 6 (2014), 5–33.
doi: <https://doi.org/10.31265/aura.497>

De första tio årgångarna, utgivna mellan 2009 och 2018, av *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) publicerades ursprungligen i tryckt format. Från och med volym 11 (2020), har tidskriften omarbetats till en diamond open access-tidskrift, och har bytt namn till *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). Samtliga artiklar, redaktionella texter och bokrecensioner från volymerna 1–10 publiceras nu online med open access (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) med tillstånd från författarna.

For the first ten volumes, published between 2009 and 2018, *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) was exclusively available in printed form. Starting with volume 11 (2020), the journal is re-envisioned as a diamond open access journal and will be renamed *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). All articles, editorials, and reviews from volumes 1–10 are published online in open access form (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) with the permission of the author(s).

De exklusiva bröderna

Ett kristet samfund i dagens Sverige

Peter Åkerbäck

Introduktion

Följande framställning avser att diskutera några aspekter av samfundet Plymouthbröderna eller De exklusiva bröderna (vilket är det namn som i fortsättningen kommer att användas) med ett särskilt fokus på det svenska samfundet. De exklusiva bröderna är relativt okända för den breda allmänheten men förekommer till och från i massmediala sammanhang, exempelvis då den skola de är involverade i att driva, Laboraskolan,¹ diskuteras eller då deras företag inte vill teckna avtal med fackföreningar.² Gemensamt för de flesta framställningar av församlingen är att den nästan alltid beskrivs som en mycket isolerad och avskild grupp som självvalt väljer att leva ett liv utanför den samhällsliga gemenskapen. Syftet med denna framställning är att utifrån en beskrivning av De exklusiva brödernas historik och utveckling samt

---

¹ Se t.ex. <http://www.tv4.se/kalla-fakta/artiklar/kalla-fakta-granskade-plymouth-br%C3%B6dernas-friskola-4fc33bff04bf72228b000b1b> (2014-06-24) och www.aftonbladet.se/nyheter/article11271866.ab (2014-06-24). Se även www.laboraskolan.com (2014-06-24)

² www.dn.se/nyheter/broderna-kryper-inte-till-korset/ Se även Hillerdal 2007:157-180. Hillerdal tar upp ytterligare en tredje massmedial uppmärksammand händelse och det rör deras engagemang inför riksdagsvalet 2006: 11-12.

deras mest centrala läror och trosföreställningar försöka förklara varför församlingen väljer denna avskildhet och varför den anses nödvändig för församlingen.

Det saknas till stor del aktuella framställningar av akademisk karaktär när det gäller många av de mindre religiösa grupper som förekommer i Sverige och så även De exklusiva bröderna. Här infinner sig dock ytterligare en problematik och det är att dessa även tidigare inte undersökts i någon större utsträckning inom religionshistorisk forskning, vilket kan tyckas lite egendomligt. Möjligen kan detta ha att göra med samfundets karaktär av tillbakadragenhet och ovilja att integreras med det omgivande samhället vilket medför stora svårigheter för etnografiska studier, men det kan även bero på att det är ett så pass litet samfund med få medlemmar. Den första bok som uteslutande behandlar dem som publicerats på svenska är Christer Nilssons *Sekternas sekt. De exklusiva Plymouthbröderna*, från 1986. Nilsson är en före detta medlem och hans framställning måste ses i ljuset av detta snarare än som en akademisk redogörelse. Trots det innehåller den fakta som av allt att döma verkar historisk korrekta, men möjligen är beskrivningen av församlingen och dess praktik något daterade. 2007 kom dock en efterlängtd utfyllnad av denna kunskapslucka med Gunnar Hillerdals *Plymouthbröderna. En annorlunda gren av kristenheten*, vilket måste ses som det första mer omfattande akademiska verket om samfundet på svenska. Hillerdals verk presenterar inte bara en historisk översikt utan ger även bra inblickar i det samtida samfundets verksamhet och livsåskådning. Hillerdal är noggrann, påläst och har tillgång till en rad personliga dokument och källor få kommer åt. Han har dessutom gjort en tidig studie av samfundet redan 1948. Möjligen har hans framställning en teologisk färgning och han uppehåller sig mycket vid

De exklusiva brödernas ovilja att delta i ekumeniska sammanhang. En intressant redogörelse för hur samfundet kom att etablera sig i Småland finns hos Lars Östvall. Östvall använder sig av lokalt arkivmaterial och gör intressanta observationer.³ Utöver detta finns även Matilda Johanssons uppsatsarbete *Plymouthbröderna* från 2011 som på ett förtjänstfullt sätt inte bara redogör för rörelsens historia utan även tillför intervjuer med både avhoppare och medlemmar ur församlingen i Smålandsstenar.⁴

Även engelskspråklig litteratur och forskning är svårt att uppbringa i någon större mängd. En tidig historisk skildring är Napoleon Noels *A History of The Brethren*, från 1936. Denna är otroligt detaljerad och innehåller näst intill minutiösa beskrivningar av brevväxling och händelseförlopp, men dessa teologiska diskussioner och utredningar kan möjligen kännas avlägsna den rörelse vi ser i Sverige idag. Enligt uppgift skall även Arnold Ehlerts *Bibliographic History of Dispensationalism* från 1965 innehålla en del historik om samfundet, men denna har författaren inte lyckats lokalisera.⁵ Harold H. Rowdons bok *The Origins of the Brethren, 1825-1850* och F. Roy Coads *A History of the Brethren Movement: Its Origins, Its Worldwide Development and Its Significance for the Present Day* från 1967 respektive 1968 ger värdefulla insikter i det tidiga samfundets historia. Michael Bachelards *Behind*

---

³ Se Östvall 1998: 114-123.

⁴ I övrigt nämns dessa mycket kortfattat i Partridge et. al.: 2005: 36-38. Det finns även en mer journalistisk redogörelse för dem i Svahn 2007: 103-110. Se även Hillerdal 2007: 181-182 som hittat ett antal fler artiklar och uppsatser skrivna vid olika högskolor och universitet.

⁵ Efter en sökning i Libris verkar denna inte finnas tillgänglig på svenska bibliotek.

the Exclusive Brethren från 2008 presenterar visserligen en översikt över rörelsens historia men har ett huvudsakligt fokus på den australiensiska grenens historia och ett mer journalistiskt och sensationalistiskt perspektiv. Ngaire Thomas självbiografiska skildring, *Behind Closed Doors* (boken påbörjades 1999 och självpublicerades i en första utgåva vars år inte har gått att finna), redogör i stora drag för hennes uppväxt inom rörelsen, hur hon tillsammans med sin familj slutligen uteslöts och de svårigheter detta medförde med att ställa om till ett liv utanför. Skildringen är gripande och ger insikter i hur svårt det kan vara att byta livsåskådning, men tillför mest information kring gruppen på Nya Zeeland. Det finns även två omfattande biografier om John Nelson Darby, W.G. Turners *John Nelson Darby. A Biography* från 1990 och Marion Fields *John Nelson Darby. Prophetic Pioneer* från 2008 vilka bägge är intressanta, men som inte här kommer att användas i någon större utsträckning då detta faller utanför framställningens egentliga syfte.⁶ Användbart i studiet av samfundet är även deras egen översättning och utgåva av Bibeln som samfundet använder sig av.⁷ För den som är intresserad av det historiska materialet och andra

---

⁶ Det kan tilläggas att ytterligare källmaterial idag finns tillgängligt genom en mängd olika print-on-demand förlag. Exempelvis John Nelson Darbys egna skrifter, se Darby, 2008, 2009, 2010, 2013 och 2013a. Darbys skrift angående Lukasevangeliet, *Människans son*, brukar även den finnas antikvariskt då och då, se Darby 1929. För den som vill intressera sig för de tidiga teologiska kontroverser som uppstod då deras lära började få fotfäste finns även intressanta nytryck, se Carmichael 2013, Croskery 2008, Grant 2009 och Sibthorpe 2009. En mer nutida teologisk analys av Darbys inflytande på den idéhistorien finns hos Wilkinson 2007.

⁷ Se *Holy Bible*. Författaren har en engelsk version av denna samt församlingens svenska utgåva av *Nya testamentet*. Bibelns engelska version kan laddas hem från samfundets hemsida, www.theexclusivebrethren.com.

förgreningar av samfundet finns ett bra internetarkiv på BAHN (The Brethren Archivists and Historians Network)⁸

Historik och lära

Plymouthbrödernas, eller mer precist, De exklusiva brödernas historik tar sin början i 1829-talets Irland.⁹ Den verkar av allt att döma ha börjat, som Hillerdal så elegant har formulerat det, ”som en tämligen enkel, emotionellt laddad rörelse, som vill förnya kristen gemenskap”.¹⁰ Åminnelsen och brödsbrytelsen kom att hamna i centrum i den tidiga rörelsen som till en början verkar ha varit relativt folklig och oorganiserad. Det samfund som vi finner i Sverige idag räknar dock John Nelson Darby (1800-1882) som sin rörelses grundare och det är den grenen som här kommer att undersökas. Grundare av olika religiösa traditioner gör inte alltför sällan profetiska anspråk vilka kan vara relativt långtgående, så gjorde dock inte Darby, utan han uppfattas av sina anhängare som den som återinförde principen att leva efter Bibeln i sin renaste form. Visserligen anses Darby av församlingen vara gudomligt inspirerad, men han kan ändå inte sägas tillhöra de karismatiska religiösa ledare som återfinns inom religionshistorien. Snarare kan han anses tillhöra de ledare som eftersträvat att genomföra någon form av reformation eller återgång till en mer ”ursprunglig” eller ”äkta” kyrka. Darby var dock av den åsikten att rätta andliga ledare inte var

---

⁸ plymouthbrethrenchristianchurch.org

⁹ Då denna framställning främst är avsedd att fokusera på den svenska grenen av De exklusiva bröderna kommer mycket av gruppens internationella historik att lämnas utanför i så stor utsträckning som möjligt.

¹⁰ Hillerdal 2007: 42.

valda av andra människor, utan hade fått sina uppdrag av Gud. Detta var en tanke som kom att få stor betydelse historiskt sett.¹¹ En belysande aspekt av detta är Darbys förhållande till föreställningar om den kommande domedagen och Jesu återkomst. Det är inte ovanligt att karismatiska personligheter presenterar eller gör anspråk på att inneha information om när dessa händelser tänks äga rum. Otaliga karismatiska personligheter inom den kristna traditionen har spekulerat över detta. Så gör dock aldrig Darby, enligt sina anhängare, utan stannar vid att konstatera att ”endast fadern känner till Jesu ankomst”.¹² Detta medför att rörelsen aldrig presenterat några spekulationer kring när detta tänks äga rum och därför inte kan anses tillhöra de så kallade apokalyptiska rörelserna, åtminstone inte i jämförelse med de grupper som har en mer akut tidsplan för detta. Men även om gruppen inte kan anses vara akut apokalyptisk så kommer drag av detta att aktualiseras allt mer över tid och just omvärldens ondska kommer att vara ett av de skäl som medför att samfundet väljer att leva ett liv avskilt från sin omvärld. Detta kan i sin tur förklaras med hänvisning till just det karismatiska egenskaperna hos samfundets ledare och till detta finns det anledning att återkomma.

John Nelson Darby var till en början jurist, men prästvigdes i den anglikanska kyrkan på Irland (Episcopal Church of Ireland) efter en omvändelse 1825.¹³ Darby kom emellertid i kontakt med andra intellektuella och den rörelse som just då hade börjat formeras med fokus på nattvarden och ”brödbrytelsegudstjänster”. Han fann dessa

---

¹¹ Hillerdal 2007: 95.

¹² Ip 1. (Anonymiserad informant)

¹³ Beit-Hallahmi 1993: 228-229. Scotland 2005: 36-38. Barrett: 2001: 162-166.

i Dublin och det var där han kom att känna sig hemma vilket ledde fram till att han 1827 lämnade den etablerade kyrkan i syfte att kunna leva i enlighet med Skriften, som det uttrycks, vilket i detta fall främst avser *Nya testamentet*.¹⁴ Darby menade att det kristna arvet förvanskats och att det var dags att återvända till hur detta arv egentligen skulle förvaltas. Här finner vi likheter med hur många andra kristna samfund har uppstått, nämligen med avsikt att hitta tillbaka till det ursprungliga i en värld där man anser att kristendomen gått vilse. Den teologiska konsekvensen av Darbys resonering ledde även till utvecklingen av dispensationalism eller premillennialism, en lära som innehåller föreställningar om uppryckandet och som placerar Kristi återkomst i ett ordningsschema där först det troende samfundet lyfts undan (rapture, på engelska). Sedan inleds för de kvarvarande en tid av vedermöda och prövningar där de tvekande skall sättas på prov och där det även finns möjlighet för bättring och att välja sida. Först därefter förväntas församlingens återkomst tillsammans med sin frälsare varpå det tusenåriga riket inleds och avslutas med den slutliga domen. Läran kan formuleras på lite olika sätt och ges olika tolkningar i fråga om händelsernas turordning och tidsintervall, men det är inte ovanligt att Darby får stå som en av de viktigaste inspiratörerna till föreställningen om detta upptagande av de troende.¹⁵

Inom den rörelse som nu snabbt sprids fanns dock många som predikade och tolkade skriften och en av dessa var en predikant vid namn Benjamin Newton vars läror om ”den befläckade Jesus” under

---

¹⁴ Scotland 2005: 36-38. Se även Turner 1990 och Field 2008.

¹⁵ Se Kyle 1993: 272. Denna lära är dock betydligt mer komplex än vad som finns utrymme för här.

en period fick ett antal anhängare. Newton ändrade sig gällande detta och tog tillbaka sina uttalanden vilket inte accepterades av Darby. Följden blev att Darby kände sig tvungen att ta till drastiska steg för att förhindra att något liknande skulle inträffa inom den egna församlingen.¹⁶ Darby kunde inte acceptera att de som tagit del av Newtons läror skulle få bryta bröd inom samfundet och därmed släppa in världens ondska. Han författade därför ett brev 1848 kallat *Bethesda Circular*.¹⁷ Brevet är en kraftig uppgörelse med Newton och utesluter alla som haft något med honom och hans läror att göra vilket ledde fram till att Darby och hans anhängare 1849 urskilt sig från andra grupper med fokus på ”brödbrytelsegudstjänster” så pass kraftigt att de därmed kom att bli De exklusiva bröderna. Denna bakgrundshistoria är viktig att ha i åtanke när vi ser på den rörelse vi möter idag och hur vi skall förstå samfundet. Samtidigt som Darby var en berest och utåtriktad predikant sådde han tidigt ett frö i att vilja utestänga ickemedlemmar och skapa en församling utifrån hur han såg på avskildhet. Detta är även något som kommande ledare, James Butler Stoney (vilken dock samfundet i sin egen historiebeteckning numera undantar)¹⁸, Frederick Raven, James Taylor Sr, James Taylor Jr, James Symington, John Hales och i skrivande stund Bruce David Hales fortsatt att försöka upprätthålla i syfte att hålla samfundet rent från inflytande utifrån.¹⁹ Att de

---

¹⁶ Scotland 2005: 36-38. Barrett: 2001: 162-166. Hillerdal 2007: 21-25. Denna lära gick i stort ut på att även Jesus skulle ha varit född med Guds förbannelse fram till sitt dop av Johannes döparen.

¹⁷ Se www.stempublishing.com/authors/darby/DOCTRINE/15009E.html

¹⁸ Se www.theexclusivebrethren.com/leadership.asp

¹⁹ Scotland 2005: 36-38. Nilsson 1986: 61-72. Barrett: 2001: 162-166.

haft detta mandat beror på att de av församlingen kommit att accepteras som andligt utvalda universella ledare och detta är en mycket viktig aspekt för att kunna upprätthålla den självvalda separation eller avskildhet som kommit att präglade samfundet.

Darby såg hur världen blivit allt mer ogudaktig och vänt sitt ansikte ifrån Gud och menade att detta inte kunde ha varit Guds egentliga avsikt. Lösningen på detta var att återgå till det han ansåg vara den ursprungliga formen av kristendom och i syfte att uppnå detta blev separation ett centralt drag i hans förkunnelse. Att separera de troende och skilja ut dessa från de världsliga ansåg han var ett av de viktigaste inslagen i den kristna traditionen och något som inte bara Kristus själv hade undervisat utan även Paulus. Några bibelpassager är viktigare än andra och lyfts särskilt fram av samfundet när de själva beskriver sin doktrin och varför just avskildheten är så pass viktig.²⁰ Andra Timoteosbrevets andra kapitel verserna 19-21 är passager ur nya testamentet som utgör några av församlingens viktigaste texter:

19 Dock består Guds fasta grundval och har detta insegel: Herre[n] känner dem, som äro hans, och: Var och en, som nämner Herre[n]s namn drage sig ifrån orättfärdighet. 20 Men i ett stort hus finnas icke blott kärl av guld och silver, utan ock [av] trä och ler, och några till heder och några till vanheder. 21 Om någon därför har renat sig från dessa, [igenom att skilja sig från dem] så skall han bliva ett kärl till heder, helgat, brukbart för husets Herre, till varje god gärning berett.²¹

---

²⁰ www.plymouthbrethrenchristianchurch.org/beliefs/doctrine/

²¹ Samtliga bibelcitater är här hämtade från samfundets egen utgåva av Nya testamentet, 1961. Darby har även rikligt och utförligt kommenterat just dessa passager.

Matteus sextonde kapitel verserna 24-26:

24 Då sade Jesus till sina lärjungar: Om någon önskar komma efter mig, må han förneka sig själv och taga upp sitt kors och följa mig. 25 Ty vilken som vill frälsa sitt liv, han skall mista det, och vilken som mister sitt liv för min skull, han skall finna det. Ty vad gagnar det en människa, om hon vunne hela världen och förlorar sin själ? Eller vad skall en människa giva i utbyte för sin själ?

Markus tionde kapitel verserna 28-32:

28 Petrus begynte att säga till honom: Se, vi hava lämnat allt och hava följt dig. 29 Jesus svarade och sade: Sannerligen säger jag eder: Ingen är, som har lämnat hus eller bröder eller systrar eller fader eller moder [eller hustru] eller barn eller åkrar för min skull och för evangelii skull, 30 som icke skall erhålla hundrafalt nu i denna tiden, hus och bröder och systrar och mödrar och barn och åkrar under förföljelser och i den tillkommande tidsåldern evigt liv.

Samt Andra brevet till korintierna sjätte kapitlet verserna 14-18:

14 Varen icke på olika sätt sammanokade med icke troende, ty vad delaktighet [är det] mellan rättfärdighet och laglöshet? Eller vad gemenskap [har] ljus med mörker? 15 Och vad samstämmighet [har] Kristus med Beliar, eller vad del [är det] för en troende tillsammans med en icke troende? 16 och vad överenstämmelse [har] Guds tempel med avgudar? Ty I ären [den] levande Gud[en]s tempel, såsom Gud har sagt: Jag skall bo ibland dem och vandra bland [dem], och jag skall

vara deras Gud, och de skola vara ett folk för mig. 17 Därför, kommen ut från deras krets och varen avskilda, säger Herre[n] och rören icke vid [det som är] orent, och *jag* skall mottaga eder. 18 Och jag skall vara en Fader för eder, och I skolen vara söner och döttrar för mig, säger Herre[n], Allsmäktig.

Samtliga av dessa stycken är utvalda med omsorg och understryker att man tillhör en utvald skara vilka kallats av Herren och att skaran skall göra sig kvitt det onda och leva ett rättfärdigt liv. Paulus anses vara den som fått i uppdrag av Kristus att etablera fungerande församlingar över hela jorden i enlighet med de doktriner Kristus lärde ut. Han insåg det viktiga med den individuella själen, men han insåg samtidigt det viktiga med att det fanns fungerande församlingar av kristna som kunde stödja varandra i livets svårigheter. Hos De exklusiva bröderna tar sig detta uttryck i att församlingarna eftersträvar renhet och inte släpper in de ondas krafter. Att avlägsna sig från de ondskefulla i tillvaron och istället erkänna Guds principer är något som varje kristen bör eftersträva.²² De exklusiva bröderna framhåller som centralt för Paulus etablering av församlingar att firandet av nattvarden var något som kännetecknade de kristna till skillnad från andra religiösa grupper. Kristus själv hade instiftat en tradition, det vill säga att tillsammans med andra utvalda bryta bröd, och detta är något som man måste vara noga med att observera.

Den sed som enligt dessa bibelställen instiftades av Kristus själv kom därmed att bli den mest centrala ritual församlingen praktiserar och ligger i stora avseenden till grund för gruppens självsyn. Åmin-

---

²² Ip 1.

nelsen inspirerar till ett liv avskilt från resten av världen i syfte att inte beblanda sig med det man upplever som ondskefullt. Att delta i åminnelsen upplevs som något heligt och åsyftar även förkunnelsen av Jesu död och är därmed något av det mest centrala i den kristna tron enligt gruppen. I syfte att hålla församlingen så ren som det från början avsågs av Kristus själv är det därför viktigt att man enbart firar nattvarden med medlemmar ur den egna gruppen. Firandet av nattvarden är den mest betydelsefulla riter församlingen praktiserar.²³ Konsekvenserna av den stora betydelse som detta tillskrivs blir hos De exklusiva bröderna omfattande då det exempelvis inte är möjligt för vem som helst att delta i nattvarden utan endast de som enligt församlingen ”tvagit sina kläder”, med andra ord de valt samma väg av exklusivitet. Med denna hänvisning till Uppenbarelsebokens tjugoundra kapitel, tolfte versen, anses det därför olämpligt att låta ickemedlemmar delta i nattvardsfirandet.²⁴

Detta är drag som känns igen från andra liknande kristna traditioner där exempelvis endast de som konfirmerat sig är välkomna att delta i nattvarden. Konsekvenserna av detta går dock hos De exklusiva bröderna ett steg längre och dessa regler gällande firandet av nattvarden utsträcker sig till att gälla intagandet av samtliga måltider. Detta innebär att man som medlem inte intar måltider i samvaro med utomstående. Att äta tillsammans inom församlingen är dock något mycket uppskattat och man turas om att bjuda hem varandra.²⁵ Detta teologiska resonemang ligger även till grund för att församlingen inte

---

²³ Ip 1.

²⁴ Ip 1.

²⁵ Ip 1.

gärna beblandar sig med utomstående utan väljer att i så pass stor utsträckning som möjligt endast ha kontakt med medlemmar. Denna separation innebär idag exempelvis att medlemmarna inte begagnar sig av tv, radio eller Internet (man driver dock en mycket informativ hemsida, www.theexclusivebrethren.com). Radio och tv anser man vara ett medel för ”denna världens gud” och gör att människors sinnen inte längre kan fokusera på Kristus. Detta leder till att avståndet mellan människan och Kristus hela tiden ökar. Det är dock inte en synd att vid något tillfälle råka lyssna till exempelvis en radioutsändning.²⁶ Inställningen till dagstidningar är däremot betydligt mer positiv.

Separationen innebär även att man inte deltar i ekumeniska verksamheter med andra kristna då man inte vill beblanda ljuset med mörkret.²⁷ Detta kan tyckas vara egendomligt särskilt i en tid då det omgivande samhället präglas av sekularisering och då allt fler kristna samfund väljer att samarbeta. Men det är samtidigt en naturlig konsekvens utifrån församlingens teologiska ståndpunkt. Ekumeniska samarbeten tar sig ofta uttryck i att kristna grupper vill driva olika intressefrågor man har gemensamt, det kan t.ex. gälla synen på äktenskapets bevarande, samhällsfrågor eller olika frågor om moral och ungdomar etc. Men där kristna grupper skiljer sig rent teologiskt sker sällan något samarbete och eftersom just separationen och avskildheten är en av de principer vilka De exklusiva bröderna lever efter så faller det sig så att varje form av ekumeniskt samarbete omöjliggörs.

---

²⁶ Ip 1. Citatet är från samma informant.

²⁷ Ip 1.

När det gäller de kristna kärnfrågorna finner vi trots detta stora likheter med andra kristna grupperingar som exempelvis synen på kärnfamiljen eller äktenskapets helgd. Här finner vi även överensstämmelser med andra kristna samfund och bland de centrala lärorerna återfinns vi föreställningar som Guds treenighet, Jesu två naturer samt Jesus ställföreträdande lidande och hans försoningsdöd. Även om man inte har kontakt med andra kristna i Sverige, en avsaknad Hillerdal återkommande påpekar i sin framställning av samfundet, så har församlingen ett flitigt utbyte med andra församlingar jorden runt och årligen ordnas olika typer av konferenser som besöks av de svenska medlemmarna.²⁸ Konferenser ordnas inte enbart i syfte att yttra teologiska frågor och till dessa konferenser reser inte enbart "äldstebröder" utan även andra församlingsmedlemmar reser till olika möten jorden runt. Vid dessa olika träffar finns möjligheter till utbyte av idéer och erfarenheter med andra medlemmar och inte sällan träffas framtida makar inom rörelsen vid liknande sammankomster.²⁹ Rörelsen har med andra ord ett internationellt och globalt engagemang och uppskattas ha runt 27 000 medlemmar och 300 församlingar fördelade på 18 länder vilket medför att de trots sin avskildhet ändå har ett relativt stort nätverk av kontakter.³⁰

Det teologiska resonemanget och konsekvenserna av detta är bara en del av förklaringen till hur gruppen kommit att utveckla det särpräglade draget av betoning på avskildhet och separation. En följdfråga blir

---

²⁸ Ip 1. Se även Hillerdal 2007.

²⁹ Ip 1.

³⁰ Scotland 2005: 38 samt www.theexclusivebrethren.com (2007-11-26). Intervjuad medlem uppgav dock antalet medlemmar till 45 000. Se Ip 1.

varför just denna del av gruppens livsåskådning kommit att få ett så pass stort utrymme och vilka orsaker som kan tänkas ligga bakom det. Ett förslag till förklaring har med karisma och dess institutionalisering att göra, eller snarare hur en grupp försöker att undvika dess institutionalisering. Ett vanligt religionshistoriskt teoretiskt antagande är att grupper vilka uppstår i anslutning till karismatiska ledare efterhand institutionaliseras och omvandlas från sekter till denominationer (eller samfund). Karismans institutionalisering innebär att de teologiska särdragen efterhand kommer att få mindre betydelse och att gruppen allt mer anpassar sig efter sin omgivning och får ett mer avspänt förhållande till det omgivande samhället.³¹ Det finns dock grupper som på olika sätt använder sig av strategier för att förhindra den utvecklingen. En sådan är exempelvis Jehovas vittnen som fortfarande efter över hundra år inte riktigt kan sägas passa in i denominations- (eller samfunds-) begreppet. Jehovas vittnen är en religiös grupp vilka precis som De exklusiva bröderna drar en skarp gräns mellan de som är med och inte. Hos Jehovas vittnen fyller själva uteslutningen en mycket viktig funktion i att undvika denna anpassning till ett etablerat samfund.

Men De exklusiva brödernas hårda gränsdragning mellan medlemmarna och världen utanför är inte bara en strategi som Darby lade grunden till och som historiskt bör förankras hos honom utan här spelar även det karismatiska ledarskapet in. Det är ovanligt, vill i alla fall denna författare påstå, med kristna församlingar där de profetiska egenskaperna inte enbart tillskrivs gruppens förste ledare utan även

---

³¹ Detta är en grov förenkling av resonemang utvecklade inom religionssociologisk teoribildning, men får fungera som en teoretisk exemplifiering här. För en bra översikt se Frisk 1993: 41-61 samt 89-96.

dess efterträdare.³² Det finns få exempel på detta men ett mycket bra sådant hittar vi hos den grupp som brukar namnges som Branch Davidians, även om denna grupp inte alls på något övrigt sätt kan sägas ha med De exklusiva bröderna att göra.

Branch Davidians är förmodligen främst kända för att de hamnade i konflikt med den amerikanska staten under dramatiska former våren 1993 vilket slutade med att stora delar av församlingen dog i en eldsvåda. Mycket kan sägas om vad som föranledde och orsakade dessa händelser men församlingen hade ett mycket speciellt karaktäristiskt drag. Samtliga ledare för församlingen ansågs vara profeter med särskilda uppdrag att utföra i den sista tiden innan Jesu ankomst. Rörelsen grundades som en avknoppning från sjundedagsadventismen 1930 av Victor Houteff och inom gruppen ansågs han representera den fjärde ängelns budskap. Detta var en redan etablerad tanke och den tidiga sjundedagsadventismen ansåg att William Miller hade predikat de två första änglarnas budskap och att Ellen G. White hade framfört den tredje ängelns budskap.³³ Detta ansåg gruppen vid den tidpunkt då de kom att uppmärksammas 1993. Efter honom tog Benjamin Roden över ledningen för gruppen och han ansågs representera den femte ängelns budskap. När sedan hans hustru, Lois Roden, tog över så ansågs hon representera den sjätte ängelns budskap vilket även var

---

³² Ett känt undantag från detta är Jesu kristi kyrka av sista dagars heliga vars president även anses vara profet med förmåga att uppenbara nya läror. Detta är en del av förklaringen till att deras teologi ständigt utvecklas, förändras och anpassas. För en kortare redogörelse av detta se Shields 1995: 47-59

³³ Detta finns utförligt förklarat och detaljerat beskrivet i Åkerbäck 1996: 40-46. Se även Wessinger för mer om just Koresh uppdrag, Wessinger 2000: 81-85.

kopplat till guds feminina principer. David Koresh ansågs representera den sjunde ängelns budskap och hade även han ett särskilt uppdrag att slutföra.³⁴ Alla dessa ledare för gruppen hade profetiska egenskaper, tillförde nya uppenbarelser, såg till att karisman hölls levande och aldrig institutionaliserades vilket gjorde att varje ledares anspråk och idéer togs på stort allvar och accepterades av de som fortsatte att vara anhängare.

Jämförelsen mellan dessa grupper bör som sagt stanna vid ledarskapets anspråk då det utgör helt skilda traditioner, men det intressanta är att man trots det kan se att ledarna inom De exklusiva bröderna anses vara av Anden utvalda och de anses vara universella. Redan Darby ansåg, som tidigare nämnts att andliga ledare var utsedda av Gud och inte av församlingen. Hillerdal finner att detta är något som förmodligen får förstärkt fotfäste under James Taylors ledning, men man kan spåra denna tematik ända tillbaks till Darby och det ger ett intryck av en väl förankrad tradition där de olika ledarnas teologiska utsagor tillskrivs stor betydelse.³⁵ När det gäller avskildheten så går det att spåra en utveckling direkt kopplad till ledarskapet. I och med att dessa ledare ansågs av Anden utvalda så kom anvisningar och instruktioner från dessa att ses som bindande.

Redan Frederick Raven som var en av de som kämpade om ledarskapet efter Darby och som kom att ta över församlingen började för-

---

³⁴ Åkerbäck 1996: 41-45. Betydelsen av att representera just den sjunde ängelns budskap ska inte underskattas och tillskrivs en stor betydelse av gruppen.

³⁵ Hillerdal 2007: 88-89.

stärka avskildheten ytterligare.³⁶ Raven införde en tanke om att det inte enbart var tillräckligt med att vara frälst och omvänd. Den som skulle tillhöra församlingen måste även avsäga sig sin gamla identitet och bli född på nytt. Att bli pånyttfödd innebar med andra ord att man tog avstånd från sitt tidigare liv och det inkluderade även att säga upp bekantskapen med släkt och tidigare sociala kontakter. Ett stort steg som säkert var svårt att ta för många av de som enbart hade för avsikt att samlas för att delta i åminnelsen.³⁷

James Taylor den äldre kom att leda församlingen under nästan 50 år. Hans ledning skulle behöva studeras mer utförligt än vad som finns plats för här men av allt att döma verkar det som att hans inflytande varit betydande då det gällde att ytterligare förstärka föreställningen om att ledarskapet är utvalt av Gud. Konsekvensen av detta blev att det som han lärde ut inte bara var att betraktas som viktigt utan snarast som bindande anvisningar. Taylor verkar även ha haft en stor betydelse för att samla gruppen på ett globalt plan och därmed inte bara se till dess fortlevnad utan även till att den kom att se uniform ut världen över. Varje år samlade Taylor de bröder från hela världen som utsetts bäst lämpade att förmedla hans budskap till sina församlingar i London. Där fick de inte bara lyssna till hans tankegångar utan även ta med sig skriftliga anvisningar hem till sina församlingar. Taylors anvisningar, så kallade ”ministry books”, vilka Hillerdal föreslår hade Paulus som förebild, kom att få mycket stor betydelse eftersom de kom från

---

³⁶ James Butler Stoney, som församlingen inte direkt räknar som ledare var samtida med Raven vilket möjligen kan förklara att man bara räknar den ena och den som av allt att döma varit mest framträdande.

³⁷ Nilsson 1986: 63-64.

den universelle ledaren. Under 1920-talet började ett allt större fokus att riktas mot avskildheten och större krav på den ställdes. Under årens lopp blev detta allt mer viktigt och Taylors skrifter kom att spridas och läsas av alla församlingar jorden runt.³⁸

När James (Jim) Taylor den yngre tar över 1959 så sker detta under parollen ”We are to be the separate people” och det är under hans ledning som detta ytterligare kommer att accentueras.³⁹ Under denna tid kom exempelvis praktiken om ”separate tables” att införas, vilket innebär att gruppens medlemmar inte får delta i måltider vid samma bord som någon som inte är medlem i den egna församlingen. Detta uteslöt allt umgänge som samtidigt innebar intagande av mat och dryck, ett förhållandevis stort steg när det gäller begränsningar i att delta i sociala aktiviteter.⁴⁰ Under Jim Taylors ledning genomfördes ett radikalt avståndstagande från omvärlden vilket fick långtgående konsekvenser och som ledde till protester och splittringar. Taylor reagerade dock på detta med att han föredrog avskildhet genom delning snarare än att backa eller kompromissa. Det är svårt att veta, eftersom det inte finns några register över medlemmar tillgängliga, men under Taylors ledning verkar rörelsen ha minskat en del i antal och Taylors undervisning om utökad separation verkar ha fått stora konsekvenser.

James Symington fortsatte på samma spår som Taylor och ansåg att De exklusiva bröderna i så stor utsträckning som möjligt skulle undvika världen. Han tillförde egna läror och underströk att församlingen allt mer skulle leva i innerlighet med varandra såsom den ursprungliga

---

³⁸ Hillerdal 2007: 88-89.

³⁹ Hillerdal 2007: 93. Citatet är hämtat från Hillerdal. Se även Nilsson 1986: 66-72.

⁴⁰ Nilsson 1986: 66-67.

kristna församlingen hade gjort. Församlingen skulle eftersträva att vara en ”obesmättad universell andlig familj”.⁴¹

Hur detta har tagit sig uttryck i John Hales och Bruce David Hales (församlingens ledare i skrivande stund) ledarskap är det svårt att säga någonting om. Det finns inte tillräckligt med information för att kunna säga något säkert alls.

Samtidigt verkar en helt annan utveckling vara i rörelse de senaste åren vilken, av allt att döma, verkar vara kopplat till Bruce David Hales. Under Hales ledning har församlingen exempelvis öppnat en förhållandevis stor kontaktyta utåt i och med lanseringen av en hemsida där församlingen berättar öppet om vilka de är, sin tro och sina doktriner på ett sätt som få trodde skulle vara möjligt för bara något tiotal år sedan. I Storbritannien tog gruppen kontakt med akademiker i början av 2000-talet för att få hjälp med att göra sig och sin tro begriplig för omvärlden. Detta spred sig även till Sverige och den svenska gruppen gjorde likadant, vilket undertecknad kan intyga och denna kontakt håller i skrivande stund på att ytterligare fördjupas. Vad dessa förändringar pekar på, om Hales helt enkelt har en annan inställning till sitt karismatiska ledarskap eller om det är en konsekvens av en allt mer globaliserad värld, en värld som blir allt svårare och svårare att dra sig undan och leva helt avskild från, går inte att svara på. Kanske är det en kombination av bägge dessa faktorer som får gruppen att söka sig utåt för att göra sin livsstil begriplig för samhället utanför. Samtidigt verkar gruppen göra allt den kan för att fortsätta att bevara

---

⁴¹ Nilsson 1986: 71.

sin avskildhet, en balansgång som är svår att upprätthålla vilket inte minst märks i Sverige.

Församlingen i Sverige

I Sverige har rörelsen funnits sedan 1876 och etablerades ursprungligen i Göteborg. Idag finns fem församlingar i Sverige förlagda till Göteborg, Stockholm, Helsingborg, Smålandsstenar och Ljungby. Församlingen uppger att de har runt 360 medlemmar i Sverige. Församlingens barn går vanligtvis i kommunala skolor, men föräldrar som tillhör gruppen bestämmer själv vart dessa vill låta sina barn gå i skola och en del har valt att placera sina barn i friskolor som anses ett bättre alternativ till de kommunala skolorna.⁴²

Det är inte ovanligt att religiösa grupper inför regler kring måltider och vilken typ av föda som är lämplig och mindre lämplig. I De exklusiva brödernas fall, där måltiden kommit att hamna så pass centralt, så vore det inte otänkbart att detta även skulle medföra strikta regler kring mat och vilken diet som är lämplig. Något sådant återfinns dock inte inom rörelsen, utan den enda mat man uppmanas avstå ifrån är blodmat. Blodförbudet medför dock inte att man som inom exempelvis Jehovas vittnen även ställer sig negativ till blodtransfusioner. Bruk av alkohol är accepterat inom församlingen även om man anser att man skall dricka med måtta. Därmed skiljer sig De exklusiva bröderna från många andra svenska frikyrkliga grupper vilka ofta har en betydligt mer restriktiv hållning angående alkohol.⁴³

---

⁴² De flesta barn går numera i Laboraskolan.

⁴³ Ip 1.

Församlingen är inte ett registrerat samfund i Sverige och äger heller inte egen vigselrätt. Att ha egna vigselförrättare är dock en fråga som församlingen drivit mycket intensivt och ett mål man strävar efter.⁴⁴ Giftermålet och kärnfamiljen är en för dem central del av det kristna livet. Församlingens medlemmar är företagsamma och driver ett antal egna småföretag. Vissa medlemmar arbetar dock inom större företag även om det finns en tendens att man helst söker sig till en anställning hos någon broder. Församlingen driver ett visst mått av evangelisation på frivillig basis vilket innebär att några församlingsmedlemmar vid olika tillfällen besöker offentliga platser för att förkunna det kristna budskapet. Någon större missionsverksamhet verkar inte förekomma vilket kan vara en del av förklaringen till att medlemsutvecklingen inom gruppen verkar avstannat de senaste åren. Gudstjänstbesöken utgör en stor del av det dagliga livet och församlingen träffas för olika former av gudstjänst dagligen och vissa dagar även mer än vid ett tillfälle.⁴⁵

Som bröder räknas samtliga av församlingens medlemmar, män såsom kvinnor, det är med andra ord ett begrepp som används i en vidare bemärkelse än vad som vanligen är brukligt. Församlingen anser det normalt att kvinnorna sköter hem och hushåll. På den punkten förhåller sig församlingen till de riktlinjer som ställts upp på en global nivå. Här ställs dock församlingen inför den problematik som drabbar många bibeltrogna kristna organisationer som verkar i Sverige. Globalt försöker dessa att följa de riktlinjer som ställas upp på en internationell

---

⁴⁴ Ip 1.

⁴⁵ Ip 1.

nivå. Men Sverige har de senaste åren kommit att bli ett föregångsland när det gäller utvecklingen av exempelvis jämställdhet och jämlikhet mellan könen. De exklusiva bröderna upplever att detta går allt för fort fram och att deras syn på förhållandet mellan man och kvinna inte längre respekteras eller visas någon hänsyn. Detta är en tematik som sannolikt även återfinns inom andra kristna grupperingar, man kan dock föreställa sig att detta är särskilt påtagligt för de svenska grupper som även finns på fler platser internationellt om man betänker att Sverige inte bara är ett sekulariserat land utan även ett förhållandevis jämställt och individualiserat land.

Gruppen beskriver att de upplever det som svårt att förklara den utveckling som har skett i Sverige för sina internationella medlemmar. De upplever att utrymmet i Sverige för de som väljer att hålla fast vid ett mer traditionellt familjeliv kommit att minska och att deras konservativa och strikt kristna livsstil har kommit att uppfattas med stor skepsis och misstänksamhet. Utvecklingen i Sverige upplevs inom De exklusiva bröderna som allt för snabb och negativ. Den livsstil som för bara några decennier sedan var fullt accepterad och till och med upphöjd till norm betraktas idag med stor skepsis och detta har man inom rörelsen svårt att förstå.⁴⁶

Vid studiet av globala rörelser måste även hänsyn ges till de lokala nyanser som utvecklas på nationell nivå. De exklusiva brödernas närvaro i det svenska samhället medför inte enbart ett bidrag till den religiösa mångfalden. I den dialektiska process som en samvaro innebär betyder detta även att gruppen i sig kommer att förändras i förhållande

---

⁴⁶ Ip 1.

till det samhälle de lever i. Globala rörelser kan trots sina utmärkande drag, teologiska likheter etc. uppvisa stora skillnader när de detaljstuderas. Den process, där globala rörelser genomgår förändringar och anpassningar till de kulturer de lever i är ofta svårupptäckta. Det är dock viktigt att beakta detta när grupper studeras lokalt.

En liknande process är synbar även inom De exklusiva bröderna. Många kvinnor inom rörelsen är idag aktiva och delägare inom de företag som församlingens medlemmar driver.⁴⁷ Att kvinnan normalt kommit att uppfattas som den skall sköta barn och hushåll är kanske inte förvånande med tanke på rörelsens konservativa karaktär vilket medfört att den förändrats förhållandevis långsamt i jämförelse med det övriga samhället. Trots detta utgörs rörelsen i Sverige till största delen utav individer med svensk bakgrund och uppväxt och detta medför att rörelsen trots att den teologiskt inte avviker från den globala moderorganisationen ändå kommer att präglas av den kulturella kontexten. Där det finns utrymme och där det inte är nödvändigt att kompromettera det teologiska innehållet finns med andra ord även en möjlighet till anpassning efter svenska förhållanden. Detta märks inte minst i rörelsens aktiviteter de senaste åren då församlingen, trots sin separatistiska hållning, tagit kontakt med och uppvaktat bland annat politiker och före detta medlemmar.⁴⁸ Även andra kontakter med aktörer utanför församlingen har förekommit och detta kommer onekligen att medföra att kontaktytan mellan De exklusiva bröderna och det övriga samhället kommer att öka över tid. Detta kommer i sin

---

⁴⁷ Ip 1.

⁴⁸ En kort beskrivning av detta och dess konsekvenser finns hos Svahn 2007: 104-105.

tur att medföra förändringar inte enbart inom gruppen utan även i hur samhället kommer att uppleva och förstå De exklusiva brödernas val av livsstil, vilket märks inte minst på den utveckling som nu börjar bli synbar även internationellt och under Bruce David Hales ledarskap.

Avskildhetens pris

De exklusiva bröderna väljer förvisso att leva ett liv i enlighet med sina religiösa övertygelser och till viss del avskilt från det omgivande samhället, men det är långt ifrån ett isolerat liv. Grupper med starka drag av isolationism, ett karismatiskt ledarskap och påtagliga apokalyptiska drag vet vi sedan tidigare kan komma att hamna på kollisionskurs med samhället vilket kan leda till destruktiva konflikter.⁴⁹ Men dessa drag är inte närvarande hos De exklusiva bröderna. Något karismatiskt ledarskap i en strikt religionshistorisk betydelse förekommer inte och därmed inte heller något som kan liknas vid en personkult. Ledarskapet är formellt uppdelat i enlighet med ett system av äldstebröder, leviter och slutligen ett yttersta ansvar som för närvarande innehas av David Bruce Hales. De profetiska egenskaperna fördelas sålunda i enlighet med detta system och som tidigare skrivits verkar det här ha skett en synbar förändring under dennes ledning.

Gruppens medlemmar driver ett flertal egna företag och deltar således i en betydande utsträckning i det svenska samhället, vilket gör att de trots sin ovilja att beblanda sig för mycket med det utanförliggande samhället, knappast kan beskrivas som en betydande grad av isolering. Inte heller betonas de apokalyptiska föreställningarna i någon större

---

⁴⁹ Åkerbäck 2008.

utsträckning. Detta kan variera stort mellan olika grupper, men i jämförelse med många grupper som betonar Kristi snara återkomst kan detta inte beskrivas som akut och verkar heller inte medföra konsekvenser som gör att gruppen på något sätt skulle agera i enlighet med sådana övertygelser. Det är med andra ord inte en grupp som befinner sig i närheten av eller har några likheter med grupper som kommit att hamna i konflikt med det samhälle de lever i.

De exklusiva bröderna är av åsikten att en myndighet är en styrelse tillsatt av Gud, ett teologiskt ställningstagande med hänvisningar till Paulus.⁵⁰ Detta medför att man inte har några problem med att låta sig infogas i en demokratisk ordning och upplever därmed inte staten som något som förhindrar det egna religiösa utövandet. Även detta kan ställas i förhållande till andra mer apokalyptiskt orienterade grupper som exempelvis Jehovas vittnen vars förhållande till staten och andra världsliga organisationer såsom FN är betydligt mer komplicerat. Det kan dock noteras att det även hos dessa pågår förändringar vilka dock ligger utanför denna artikels syfte. De exklusiva bröderna utgör ett exempel på en rörelse som med hänvisning till teologiska hänsynstaganden valt att leva ett liv i avskildhet. Men denna separation är något som främst avser det religiösa livet och inte inbegriper varken ett socialt eller individuellt avståndstagande från samhället. Man verkar inom samhället, arbetar inom det och har dagliga kontakter med människor utanför den egna gruppen främst genom sitt företagande.

Inte heller återfinner vi kollektiva boendeformer. Visserligen har församlingen starka band till varandra mycket tack vare att man delar

---

⁵⁰ Ip 1.

måltider tillsammans och träffas dagligen för att fira gudstjänster, men medlemmarna bor i separata bostäder och smälter obemärkt in i de samhällen och städer som de etablerat sig i. Graden av isolering är med andra ord hos De exklusiva bröderna begränsad och på väg att förändras. Förklaringen till gruppens syn på avskildhet är dock inte möjlig att förklara utan att hänvisa till ledarskapets utveckling och dess ständiga vilja att följa och utöka det avståndstagande som en gång dess grundare förde in gruppen på.

Referenser

- Bachelard, Michael, 2008, *Behind the Exclusive Brethren*. Brunswick: Scribe Publications Pty Ltd.
- Barrett, David V. , 2001, *The New Believers. A Survey of Sects, Cults and Alternative Religions*. London: Cassell
- Bibeln*, 2000. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Beit-Hallahmi, Benjamin, 1993, *The Illustrated Encyclopedia of Active New Religions, Sects, and Cults*. New York: Rosen Pub. Group
- Carmichael, James, 2013, *The Errors of the Plymouth Brethren*. Book on Demand Ltd.
- Coad, F. Roy, 1968, *A History of the Brethren Movement: Its Origins, Its Worldwide Development and Its Significance for the Present Day*. Grand Rapids: Eerdmans
- Croskery, Thomas, 2008 (1879), *Plymouth-Brethrenism: A Refutation of Its Principles and Doctrines*. Whitefish: Kessinger Publishing
- Darby, John Nelson, 1929, *Människans son. Utdrag från J. N. Darbys föredrag över Lukas evangelium för unga troende*. Göteborg: Petersons Efr.
- Darby, John Nelson, 2008, *Notes on The Book of Revelations*. www.bpsbooks.com: Bastian Books
- Darby, John Nelson, 2009, *Practical Reflections On The Psalms*. www.openlibrary.org/publishers/BiblioLife,_LLC: Bibliolife, Llc.
- Darby, John Nelson, 2010 (1868), *Notes on Scripture*. Whitefish: Kessinger Publishing
- Darby, John Nelson, 2013, *Letters by J.N.D., 1849-1875*. www.rarebooksclub.com: Rarebooksclub.com

- Darby, John Nelson, 2013a, Studies on the Book of Daniel; A Course of Lectures. www.theclassics.us: The classics Us
- Grant, James, 2009 (1875) *The Plymouth Brethren: Their History and Heresies*. Whitefish: Kessinger Publishing
- Hillerdal, Gunnar, 2007, *Plymouthbröderna. En annorlunda gren av kristenheten*. Stockholm: Proprius förlag
- Holy Bible. The Holy Scriptures. A New Translation From The Original Languages By J. N. Darby*, 2000. Hounslow: Bible and Gospel Trust
- I god tro. Samhället och nyandligheten*, SOU 1998:113. Stockholm: Fritzes
- Field, Marion, 2008, *John Nelson Darby. Prophetic Pioneer*. Surrey: Highland Books
- Johansson, Matilda, 2011, *Plymouthbröderna*. Stockholm: Uppsats Religionshistoriska avdelningen, Stockholms universitet
- Frisk, Liselotte, 1993, *Nya religiösa rörelser I Sverige. Relation till samhället/världen, anslutning och engagemang*. Åbo: Åbo akademis förlag
- Kyle, Richard G., 1993, *The Religious Fringe. A History of Alternative Religions in America*. Downers Grove: InterVarsity Press
- Noel, Napoleon, 1936, *A History of The Brethren. Volume I & II*. Denver: William F. Knapp
- Nilsson, Christer, 1986, *Sekternas sekt. De exklusiva Plymouthbröderna*. Stockholm: Proprius
- Nya testamentet*, 1961, En ny översättning från det grekiska originalet av J.N. Darby. Översättning till svenska från de engelska, franska och tyska upplagorna. Göteborg: A.B. Pettersons förlag.
- Rowdon, Harold H. 1967, *The Origins of the Brethren, 1825-1850*. London: Pickering and Inglis, Ltd.
- Scotland, Nigel, 2005, "Plymouthbröderna", i Red. Christopher Partridge, Per Beskow och Lars Johansson, *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*. Örebro: Libris
- Shields, Steven L., 1995, "The Latter Day Saint Churches" i Red. Timothy Miller, *America's Alternative Religions*. Albany: State University of New York Press
- Sibthorpe, W. M. 2009 (1903) *A Defense of the Truth: Called for by Neatby's History of the Plymouth Brethren*. Whitefish: Kessinger Publishing
- Svahn, Clas, 2007, *Sekter och hemliga sällskap i Sverige och världen*. Sundbyberg: Semic

- Thomas, Ngaire, 2013, *Behind Closed Doors. The Story of an Exclusive Brethren Life*. Sydney: Read How You Want
- Turner, W.G., 1990, *John Nelson Darby. A Biography*. London: Chapter Two.
- Wessinger, Catherine, 2000, *How the Millennium Comes Violently. From Jonestown to Heaven's Gate*. New York: Seven Bridges Press
- Wilkinson, Paul Richard, 2007, *For Zion's Sake: Christian Zionism and the Role of John Nelson Darby*. Eugene: Wipf & Stock Publishers
- Åkerbäck, Peter, 1996, *Kristus från Waco. Branch Davidians och dess ledare David Koresh*. Stockholm: Uppsats Religionshistoriska avdelningen, Stockholms universitet
- Åkerbäck, Peter, 2008, *De obeständiga religionerna: om kollektiva självmord och frälsning i Peoples Temple, Ordre du Temple Solaire och Heaven's Gate*. Stockholm: Religionshistoriska avdelningen.
- Östvall, Lars, 1998, "Bröder och systrar i Småland. Varför de brittiska sk plymouthbröderna fick fäste i Västbo" i Red. Klas Börjesson, *Väckelsens folk*. Jönköping: Jönköpings läns hembygdsförb.

Internetsidor

- www.aftonbladet.se/nyheter/article11271866.ab - 2014-06-24
- www.brethrenhistory.org - 2014-06-24
- www.dn.se/nyheter/broderna-kryper-inte-till-korset - 2014-06-24
- www.laboraskolan.com - 2014-06-24
- www.stempublishing.com/authors/darby/DOCTRINE/15009E.html
- www.theexclusivebrethren.com – 2007-11-26
- plymouthbrethrenchristianchurch.org/ - 2014-06-27
- www.tv4.se/kalla-fakta/artiklar/kalla-fakta-granskade-plymouthbr%C3%B6der-nas-friskola-4fc33bff04bf72228b000b1b - 2014-06-24

Informanter

- Ip 1 – Medlem ur Stockholmsförsamlingen av De exklusiva bröderna – 2006-06-09